

EXEMPLEN VAN
Landbouwpro...
en Bodemkund...
SEPARAAT
6279

DE RASSENLIJST VOOR LANDBOUWGEWASSEN (Overzicht 1924 – 1939)

1345

DOOR

DR H. DE HAAN

(With a Summary in English)

Overdruk Jaarboek 1940 Algem. Bond van Oud-leerlingen van inrichtingen voor
Middelbaar Landbouwonderwijs

429536

DE RASSENLIJST VOOR LANDBOUWGEWASSEN
(Overzicht 1924–1939)

DOOR

DR H. DE HAAN

(With a Summary in English)

DE RASSENLIJST

voor

LANDBOUWGEWASSEN

(Overzicht 1924 – 1939)

Ter inleiding van dit overzicht kan het van belang zijn eenige gegevens te vermelden over het Instituut voor Plantenveredeling te Wageningen, aangezien hier de bakermat ligt van de rassenlijst.

De voorgeschiedenis van het I. v. P. werd beschreven in de Toelichting tot het „Totstandkomen en tot het werkprogram van het Instituut voor veredeling van landbouwgewassen”. Hieruit blijkt, dat het in 1910 verschenen rapport van de door de Groninger Maatschappij van Landbouw en Nijverheid ingestelde commissie, bestaande uit de heeren R. D o j e s, J. H. M a n s h o l t en Dr P. v a n H a r r e v e l d, tot gevolg had dat de Directeur-Generaal van den Landbouw een commissie benoemde om advies uit te brengen over de beste wijze, waarop in ons land de zaaizaadveredeling en het voortkweken en verspreiden van veredelde zaaizaden op den grondslag van samenwerking tusschen den praktischen landbouw en de regeering zou zijn te organiseren. Overeenkomstig het advies van deze commissie besloot de Regeering tot het stichten van een Instituut voor veredeling van landbouwgewassen verbonden aan de toenmalige Rijks Hoogere Land-, Tuin- en Boschbouwschool. Het I. v. P. kwam tot stand op 1 October 1912. (het nieuwe gebouw werd 15 Jan. 1925 in gebruik genomen).

Het Reglement van het Instituut voor Plantenveredeling omschrijft de taak als volgt:

- a. het kweken van waardevolle rassen;
- b. het verrichten van wetenschappelijke onderzoekingen op het gebied van plantenveredeling;
- c. het nemen en doen uitvoeren van cultuurproeven met nieuwe rassen in vergelijking met waardevolle binnen- en buitenlandsche rassen;
- d. het geven van inlichting aan allen, die zich toeleggen op de veredeling van cultuurgewassen of zich bezighouden met het in stand houden van veredelde rassen van cultuurgewassen;

In 1910 verscheen in de Mededeelingen en Berichten van de Kon. Ned. Landbouwvereniging, no. 2, een rapport van den secretaris V. R. Y. C r o e s e n over Bevordering van het gebruik van goed Zaaizaad en Pootgoed naar aanleiding van een studiereis naar Duitschland. In dit rapport is tevens een overzicht opgenomen van hetgeen in 1910 reeds geschiedde ter bevordering van de zaaizaadvoorziening in ons land. De kritiek op dit rapport werd samengevat in de gedrukte agenda voor de vergadering op 17 Jan. 1911.

Volledigheidshalve vestig ik hierbij de aandacht op de in 1910 uitgegeven prijsvraag van de Hollandsche Maatschappij van Landbouw over de veredeling van landbouwgewassen te Svalöf, waarop het door Dr K. T j e b b e s ingezonden antwoord met goud werd bekroond.

- e. het in stand houden van waardevolle rassen en het propageeren van uitstekende rassen, onverschillig van waar deze afkomstig zijn.

Bovendien werd in het Reglement betreffende de erkenning van in Nederland gekweekte rassen van landbouwgewassen (30 Juni 1914) bepaald, dat jaarlijks door het Instituut een naamlijst der erkende rassen openbaar gemaakt zou worden.

Na deze inleiding over de oprichting en de taak van het I. v. P. wil ik allereerst stil staan bij de rassenkeuze in de jaren, die vooraf gingen aan de oprichting van het I. v. P.

In de vorige eeuw was er reeds een levendige handel in zaaizaad van de eene streek naar de andere, waarbij degenen, die zorg besteedden aan het af te leveren product, gunstig bekend stonden. Men was in hoofdzaak aangewezen op de landrassen; namen als Kleefsche tarwe, Zeeuwsche tarwe, Dikke witte haver, Groninger wintergerst, Zeeuwsche groene erwten etc., herinneren aan dien tijd.

Tegen het einde van de vorige eeuw begon zich steeds meer en meer een ontwikkelingsgang in de zaaizaadvoorziening af te teekenen. Buitenslandsche rassen maakten opgang; er is een tijd geweest, waarin bijv. Engelsche tarwerassen als Roode dikkop (Squarehead) en Essexstarwe op tamelijk groote schaal verbouwd werden. Er kwam mede door dezen import een levendige belangstelling voor nieuwe rassen, vooral doordat de landbouw in het algemeen op een hooger peil kwam en daardoor productievere rassen tot hun recht konden komen. Zaaizaadtentoonstellingen en de opkomende veldkeuringen deden het hare er toe het gebruik van goed zaaizaad te bevorderen.

Instituut voor Plantenveredeling
te
Wageningen.

Reeds bij den aanvang der veldkeuringen werd behoefte gevoeld aan een overzicht van de rassen, die gekeurd konden worden, terwijl ook vanzelfsprekend een rasbeschrijving als iets onmisbaars werd aangevoeld. Dit blijkt bijv. uit het Eindverslag van de Centrale Commissie van de Z. L. M. van 1912, waarin medegedeeld wordt dat de Monarchtarwe niet meer gekeurd kan worden, omdat deze niet te onderscheiden is van de Wilhelminatarwe. Het is dan ook geen wonder, dat de Leidraad, geldende bij de keuring van gewassen op stam vanwege de Z. L. M. in 1914 een lijst bevatte van de voor keuring in aanmerking komende rassen, terwijl de samensteller J. A. v. d. Broek tevens rasbeschrijvingen der te keuren gewassen opstelde. Deze leidraad is te beschouwen als één der voorloopers van de tegenwoordige rassenlijst; er kwamen rasbeschrijvingen in voor van 11 wintertarwe- en 2 zomertarwerassen, 3 wintergerst- en 4 zomergerst-rassen, 4 roggerassen, 8 haverrassen, 2 kanariezaadrassen, 11 aardappel-rassen, 2 rassen stamboonen en 3 erwtenrassen. Wel is waar was de lijst der voor de keuring in aanmerking komende rassen lang, doch practisch was het sortiment beperkt, zooals uit het volgende overzicht moge blijken.

Door de Z. L. M. werden in 1911 en 1912 gekeurd:

	Aantal perceelen	
	1911	1912
Wilhelmina-tarwe	76	84
Ruwarige Essexstarwe	10	7
Blauwe aardappels	—	21
Bonte aardappels	—	17
Eigenheimers	—	37

(In 1912 werden voor het eerst aardappels gekeurd.)

In dit verband is het interessant kennis te nemen van het eveneens beperkt aantal gekeurde rassen in Friesland. Omtrent het aantal gekeurde rassen en het jaar, waarin deze werden gekeurd wordt men eenigszins georiënteerd door onderstaand overzicht van de eerste 7 jaren van de keuring van gewassen door de Friesche Maatschappij van Landbouw.

Aantal gekeurde perceelen door de Friesche Maatschappij van Landbouw.

Jaar	Schokkers	Wit klaverzaad	Witbloei vlas	Blauwbloei vlas	Zege haver	Probsteier haver	Royal Jubilee haver	Strube's Schlanstedter haver	Platte boon	Bonger aardappels	Blauwen	Totaal
1903	20	12	15	—	—	—	—	—	4	—	—	51
1904	17	6	10	1	—	4	7	—	5	—	—	50
1905	7	5	13	2	—	2	4	—	4	—	—	37
1906	20	—	20	2	—	3	8	3	7	—	—	63
1907	25	3	27	—	—	8	4	7	9	—	—	83
1908	18	5	11	—	—	2	1	9	—	37	—	83
1909	57	5	40	4	2	16	6	15	—	138	60	343

(Terloops zij opgemerkt dat in 1908 voor het eerst aardappels gekeurd werden, n.l. 37 perceelen Eigenheimers.)

Nadat in 1919 de gewestelijke of provinciale keuringsdiensten zich vereenigd hadden tot het Centraal Comité inzake keuring van gewassen, werd in verband met het streven naar eenheid op keuringsgebied in 1920 besloten jaarlijks een lijst van te keuren gewassen vast te stellen, terwijl een beknopte handleiding voor de veldkeuring werd opgesteld. Deze gecyclostyleerde handleiding (De keuringen te velde) van 12 Juni 1920, die een korte beschrijving der in ons land verbouwde rassen van landbouwgewassen bevatte, is eveneens te beschouwen als een voorlooper van de tegenwoordige rassenlijst. (Rasbeschrijvingen van aardappelrassen kwamen in de handleiding nog niet voor.)

In de eerste jaren van het Centraal Comité bestond er naast de lijst van erkende rassen van het I. v. P. (in welke lijst o.a. de aardappelrassen niet opgenomen waren) de bovengenoemde door het C. C. vastgestelde lijst van te keuren gewassen. Van het Centraal Comité ging in 1922 een sterke prikkel uit naar het Instituut voor Plantenveredeling om zich niet te beperken tot het onderzoek van rassen, waarvoor erkenning is aangevraagd, doch ook andere rassen, w.o. ook buitenlandsche op hun cultuurwaarde en karakteristieke eigenschappen te onderzoeken, terwijl tevens de aandacht gevestigd werd op het belang van veel verbouwde landrassen.

Toen Prof. Ir. C. Broekema 18 October 1923 als Directeur van het Instituut voor Plantenveredeling optrad, werd spoedig een vorm gevonden om de zaaizaadvoorziening te ordenen. In 1924 werd de 1e rassenlijst uitgegeven, terwijl deze reeds spoedig als grondslag werd gebruikt voor de door het Centraal Comité te keuren rassen. Als regel werden alleen de in de laatst verschenen rassenlijst opgenomen rassen voor de keuring aangenomen.

Ook in latere jaren, toen in de plaats van het Centraal Comité de Nederlandsche Algemeene Keuringsdienst werd opgericht, bleef de rassenlijst de basis voor de te keuren rassen. Bovendien werd de rassenlijst de basis voor import van zaaigranen en pootgoed uit het buitenland. *)

Eenerzijds ontwikkelden zich de keuringsdiensten, anderzijds bevorderden de landbouwvoorlichtingsdienst en het landbouwonderwijs het gebruik van goedgekeurd zaaizaad en pootgoed, terwijl uit den aard der zaak vooraanstaande landbouwers ook zonder dezen stimuleerenden invloed hun bedrijf op hooger peil trachtten te brengen. Verder dient gememoreerd te worden, dat er in de oorlogsjaren 1914—1918 een groote vraag naar goedgekeurd zaaizaad ontstond. De keuringsoppervlakte breidde zich sterk uit als gevolg van de regeeringsmaatregelen. Uit het voorgaande moge duidelijk geworden zijn, dat de belangstelling voor goed zaaizaad en pootgoed steeds groeide.

*) Invoer van nieuwe, nog niet in de rassenlijst opgenomen rassen van tarwe, gerst, rogge, haver en mais wordt slechts door de Nederlandsche Akkerbouw Centrale toegelaten, indien de Directeur van het Instituut voor Plantenveredeling daartoe gunstig adviseert. Afgezien van uitzonderingsgevallen wordt in het algemeen toestemming verleend, indien de partij niet grooter is dan 2500 kg en het zaad wordt uitgezaaid in vergelijking met een algemeen bekend standaardras, dat in de rassenlijst is opgenomen. De ervaringen dienen aan het I. v. P. medegedeeld te worden. De importeur is verplicht de adressen van de proefnemers aan het I. v. P. te zenden. Ook voor pootgoed van aardappelrassen geldt hetzelfde.

In het volgende zal ik achtereenvolgens bespreken de opname van nieuwe rassen in de rassenlijst, de rubricering, de rasbeschrijving, de tabellen, etc., om ten slotte te eindigen met een beknopt overzicht van de geschiedenis en de ontwikkeling van de rassenlijst in de nu afgesloten 15-jarige periode (1924—1939).

Opname van rassen in de rassenlijst vindt plaats, indien deze een of meer jaren op de proefvelden zijn beproefd en daar gunstig voor den dag zijn gekomen. In het algemeen is voor de beproeving van granen 100 kg zaad noodig, dat voor zoover het de winter- en zomertarwe, de zomergerst en -haver betreft, ten deele dient voor het vermeerderingsproefveld. Voor andere gewassen zooals erwten, veldboonen, vlas, handelsgewassen, uien, voederbieten, voedergewassen etc. wordt aan den kweeker of importeur medegedeeld hoeveel zaad noodig is. Het voor de voorloopige beproeving benodigde zaaizaad en pootgoed dient gratis en franco ter beschikking van den Directeur van het I. v. P. gesteld te worden. Indien de buitenlandsche rassen regelrecht aan het I. v. P. geadresseerd worden, zijn de monopoliekosten en de vrachtkosten voor rekening van den importeur. Beschikt een kweeker niet over de gevraagde hoeveelheden, dan heeft alleen beproeving plaats op de terreinen van het I. v. P. te Wageningen. Het is duidelijk, dat het zaaizaad en pootgoed tijdig beschikbaar moet zijn. Voor wintergranen bijv. is de termijn gesteld op 15 September en voor zomergewassen op 1 Februari.

In verband met de voorbereiding der proefvelden in het noodig, dat de aangifte van nieuwe rassen voor de proefvelden plaats vindt voor 1 September voor zoover het betreft wintergranen en voor 1 December wat betreft de zomergranen.

De nieuwe aardappelrassen worden alleen in beproeving genomen indien het onderzoek naar de vatbaarheid voor wratziekte heeft plaats gehad, terwijl aan opname in de rassenlijst eveneens een onderzoek naar de lichtkiemen dient vooraf te gaan om de rasechtheid vast te stellen. Het voorloopig onderzoek naar de cultuurwaarde van nieuwe aardappels vindt plaats tegelijk met het onderzoek naar de vatbaarheid voor wratziekte door Dr. J. O o r t w i j n B o t j e s, Oostwold (Oldambt). Hiervoor is noodig dat de kweeker gedurende twee opeenvolgende jaren in Maart resp. 40 en 100 knollen aan Dr. Oortwijn Botjes zendt. In geval het oordeel gunstig uitvalt, wordt het nieuwe ras in het 3e jaar op de proefvelden geplaatst, waarvoor noodig is dat 1000 knollen beschikbaar worden gesteld, die ten deele gebruikt worden voor het vermeerderingsproefveld van aardappelrassen.

De kweeker legt in het algemeen niet alleen zelf een goed proefveld aan van zijn selecties in vergelijking met een standaardras, maar heeft soms ook voldoende zaaizaad of pootgoed beschikbaar om dit af te geven voor praktijkproeven. Hiertegen is geen enkel bezwaar, aangezien zaaizaad en pootgoed door of namens den kweeker voor proefneming afgegeven, nimmer door den N A K voor de keuring wordt aangenomen, tenzij de kweeker daartoe uitdrukkelijk machtiging heeft verleend. De beproeving op praktijkvelden wordt door den Directeur van het I. v. P. zeer gewaardeerd, omdat daardoor meerdere gegevens ter beschikking komen.

Wanneer een ras in de rassenlijst wordt opgenomen, vindt dit plaats aan den staart van de lijst voor het betreffende gewas als **N** ras. Het ras kan dan voor de keuring worden aangenomen, doch overigens mag men daaruit alleen besluiten, dat de indruk op de proefvelden van dien aard was, dat een beproeving op beperkte schaal kan worden aanbevolen. Dit volgt ook uit de rasbeschrijving der **N** rassen; deze is meestal „flauw”. Indien echter een **N** ras in volgende jaren een gunstige beoordeeling behoudt en zich min of meer uitbreidt in de practijk, kan het geplaatst worden in de rubriek **B** (beproevenswaardige rassen) of rubriek **A** (aanbevelenswaardige rassen). De vermelding geschiedt in iedere rubriek zoo goed mogelijk in volgorde van aanbevelenswaardigheid, resp. beproevenswaardigheid.

Wel is waar is de rubricering niet steeds gemakkelijk en verschilt bijna elk jaar de volgorde, waarin de rassen in de rassenlijst vermeld staan, maar als regel geldt dat een ras niet in een lagere rubriek teruggeplaatst wordt. Een ras kan wel worden afgevoerd, dit geldt zoowel voor **A**, **B** als **N** rassen.

Een aparte rubriek vormen de landrassen, die in stand worden gehouden, o.a. noem ik hier de Zwarte President-haver, de Groninger wintergerst, de Groninger blauwpeulerwt, de Oldambtster paardeboon, de Limburgsche paardeboon, de Ottersumsche winterrogge en de Noord-Hollandsche karwij.

Rassen, die zich te weinig uitbreiden en alleen lokale beteekenis hebben, worden als **O** (onbeschreven) ras gerubricceerd. De rasbeschrijving komt dan te vervallen, terwijl in plaats daarvan vermeld wordt in welke rassenlijst de beschrijving voor het laatst voorkwam. Ook behooren tot de **O** rubriek de aardappelrassen, welke mogelijk van beteekenis kunnen worden, vooral voor poter-export, maar waarvan de teelt door omstandigheden tot een onbelangrijke oppervlakte is ingekrompen.

Rassen, die afgevoerd worden, blijven vermeld in de rubriek **D**, die men als de „doodenlijst” kan beschouwen.

Samenvattend worden dus de rassen in de volgende rubrieken onderscheiden:

- A** aanbevelenswaardige
- B** beproevenswaardige
- N** nieuwe of hier te lande nog weinig bekende
- L** landrassen
- O** rassen, die wel gekeurd worden, maar wegens te kleine algemeene beteekenis niet beschreven worden
- D** van de rassenlijst afgevoerde rassen.

Het essentiële van de Nederlandsche rassenlijst is niet alleen dat de rassen gerubricceerd zijn in de volgorde van aanbevelenswaardigheid resp. beproevenswaardigheid, maar ook dat er rasbeschrijvingen van vrijwel alle landbouwgewassen in voorkomen. In dit opzicht steekt de Nederlandsche rassenlijst gunstig af tegen de buitenlandsche rassenlijsten, die zich bovendien in vele gevallen slechts beperken tot enkele landbouwgewassen.

Ter toelichting van de rasbeschrijvingen kan het van belang zijn het „kopje” van een der rasbeschrijvingen te vermelden. Als voorbeeld kies ik daarvoor de Juliana-tarwe.

A — 46. JULIANA TARWE. — † — EB — Kr. Wilhelmina × Essex gladkaf. 1903 en 1921. K: Prof. Dr L. Broekema †, hoogleeraar aan de Landbouwhoogeschool. Vk: het I. v. P., Wageningen. Vm en H: Mij de Wilhelminapolder bij Goes, N.V. de Bathpolders, Riland; Centraal Bureau, Rotterdam; Zaaizaadveren. Z. A. P., Anna Paulowna; Zaaizaadtelersveren. „Waard en Groet”, Kolhorn.

De letter A geeft aan de rubriek, n.l. aanbevelenswaardig; het nummer 46 slaat op het registernummer, waaronder het ras werd ingeschreven op het I. v. P. Dit nummer komt tevens voor op het aangifteformulier, waarop de kweeker of importeur gegevens omtrent afstamming, etc. moet invullen alvorens het ras in beproeving wordt genomen. Dit nummer behoudt het ras steeds, ook wanneer het van de rassenlijst afgevoerd wordt.

De naam van een ras dient bij voorkeur een fantasienaam te zijn; indien de kweeker een te omslachtigen naam opgeeft, wordt hiervoor een fantasienaam in overleg met den kweeker vastgesteld.

Het † teeken wil zeggen dat origineel zaaizaad of pootgoed onder toezicht van den N A K staat.

De letters F, D, E, B of Z geven aan in welke buitenlandsche rassenlijst (Fransche, Duitsche, Engelsche, Belgische of Zwitsersche) het ras is opgenomen. E B voor bovengenoemd geval wil dus zeggen, dat de Juliana-tarwe in de Engelsche en de Belgische rassenlijst voorkomt.

Tevens is aangegeven uit welke kruising het ras is geselecteerd, terwijl de beide jaartallen beteekenen resp. het jaar, waarin de kruising of eerste selectie is verricht en het jaar, waarin het ras voor het eerst in den handel kwam.

Verder wordt de kweeker (K) vermeld en de handelaar (H); waar noodig ook de voortkweeker (Vk) en de vermeerderaar (Vm).

Omtrent de rasbeschrijvingen valt te zeggen, dat getracht is in de eerste alinea het karakteristieke aan te geven, terwijl de rassen, die zonder voorbehoud ten verbouw of ter beproeving worden aanbevolen met vette letters gedrukt zijn. Rassen, die slechts voor bepaalde omstandigheden in aanmerking komen (bijv. alleen geschikt voor bepaalde gronden), alsook de rassen, die nog te weinig bekend zijn, zijn met dunne letters gedrukt.

Terwille van het overzicht is aan vrijwel alle hoofdstukken een tabel toegevoegd, de z.g. cijfertabel, waarin de belangrijkste raseigenschappen vergelijkenderwijze in cijfers zijn aangegeven. Met eenige routine is uit de cijfertabel de rasbeschrijving af te lezen.

Voor een aantal gewassen zijn de oogstwaardetabellen samengesteld om de opbrengst en den prijs van de verschillende rassen te kunnen vergelijken met die van een bepaald standaardras. Voor zoover mogelijk zijn opbrengst en prijs aangegeven zoowel voor de zuidelijke kleistreken als het noordelijk kleigebied en de zand- en dalgronden. Bij de aardappels is de oorspronkelijke oogstwaardetabel vervangen door een overzicht van de drogestofopbrengsten der aardappelryassen voor zandgrond, dalgrond en klei.

In de kwartierstaten is de afstamming zoo overzichtelijk mogelijk aangegeven.

Behalve de genoemde tabellen, die telkens aan de hoofdstukken zijn toegevoegd, geeft de rassenlijst in een apart hoofdstuk interessante gegevens over de rassenstatistiek van het afgelopen jaar in de verschillende landbouwgebieden. Voor elk gebied is van de voornaamste rassen het percen-

tage aangegeven en tevens, hoeveel ha overeenkomt met 1 %. De oppervlakte per ras is dus voor elk gebied gemakkelijk te berekenen. Aan het slot van dat hoofdstuk komen bovendien overzichten voor van het percentage van elk ras voor geheel Nederland sedert 1931. Als voorbeeld geef ik hier het volgende overzicht van den verbouw van de voornaamste haverrassen in Nederland sedert 1931 in % van de totale met haver bezette oppervlakte.

Statistiek haverrassen 1931—1938.

Oogstjaar	Adelaar	Binder	Early Miller	Mansholt III	Ster	Zege	Goudenregen	Orion II	President	Diversen	1 % van de totale oppervlakte haver
1931	s	s	—	7	s	52	15	2	13	11	1492
1932	2	s	—	5	s	54	17	2	13	7	1418
1933	3	1	—	5	1	49	17	2	15	7	1364
1934	7	4	—	6	2	42	19	2	13	5	1305
1935	14	6	—	5	2	36	18	2	12	5	1278
1936	23	9	—	4	1	28	17	3	11	4	1349
1937	32	12	1	3	1	24	13	3	7	4	1470
1938	38	12	1	2	1	23	11	2	7	3	1451

Bovenstaande verschuivingen in het rassensortiment worden nog sprekender wanneer men de gegevens tot een graphiek omwerkt, zooals in de volgende figuur is gebeurd. Aan de opstaande linkerkant is het percentage aangegeven, terwijl onder aan de figuur de jaren zijn vermeld.

Duidelijk is daaruit af te lezen, dat de Adelaar-haver en de Binder-haver sedert 1932 veld winnen, terwijl vooral de Zege-haver terrein verliest.

Typische overzichten verkrijgt men ook, wanneer de verspreiding van verschillende rassen in verschillende landbouwgebieden wordt nagegaan, zooals dat in de volgende figuur voor de zomergerstrassen Kenia, Mansholt's tweerijige en Goudgerst is aangegeven. Duidelijk blijkt het terrein verliezen van de Goudgerst in het westelijk en in het noordelijk kleigebied, doch de winnende partij is verschillend. Terwijl Kenia het eerst in Groningen grond onder de voeten kreeg, werd deze aldaar spoedig verdrongen door de Mansholt's tweerijige. In het westelijk kleigebied (het brouwergerstgebied van Nederland) wordt de Mansholt's tweerijige op bescheiden schaal verbouwd, terwijl de Kenia daar zegeviert.

Sprekend zijn ook de verschuivingen in een bepaald district in de laatste jaren; hiervoor dient men echter de beschikking te hebben over de rassenlijsten sedert 1931. Ik moge hier de aandacht vestigen op een artikel in het Landbouwkundig Tijdschrift van November 1939, biz. 809—843, waarin ik de rassenstatistiek uitvoerig behandeld heb. Evenals zooveel andere onderdeelen, zoo is ook de rassenstatistiek een karakteristiek van de Nederlandsche rassenlijst; in de buitenlandsche rassenlijsten zoekt men naar dergelijke gegevens tevergeefs. Toch is de rassenstatistiek te beschouwen als een waardevol element voor de geschiedenis van de zaaizaadvoorziening en is ze een onmisbaar fundament voor de rassenlijst, omdat zij het

Statistiek Haver

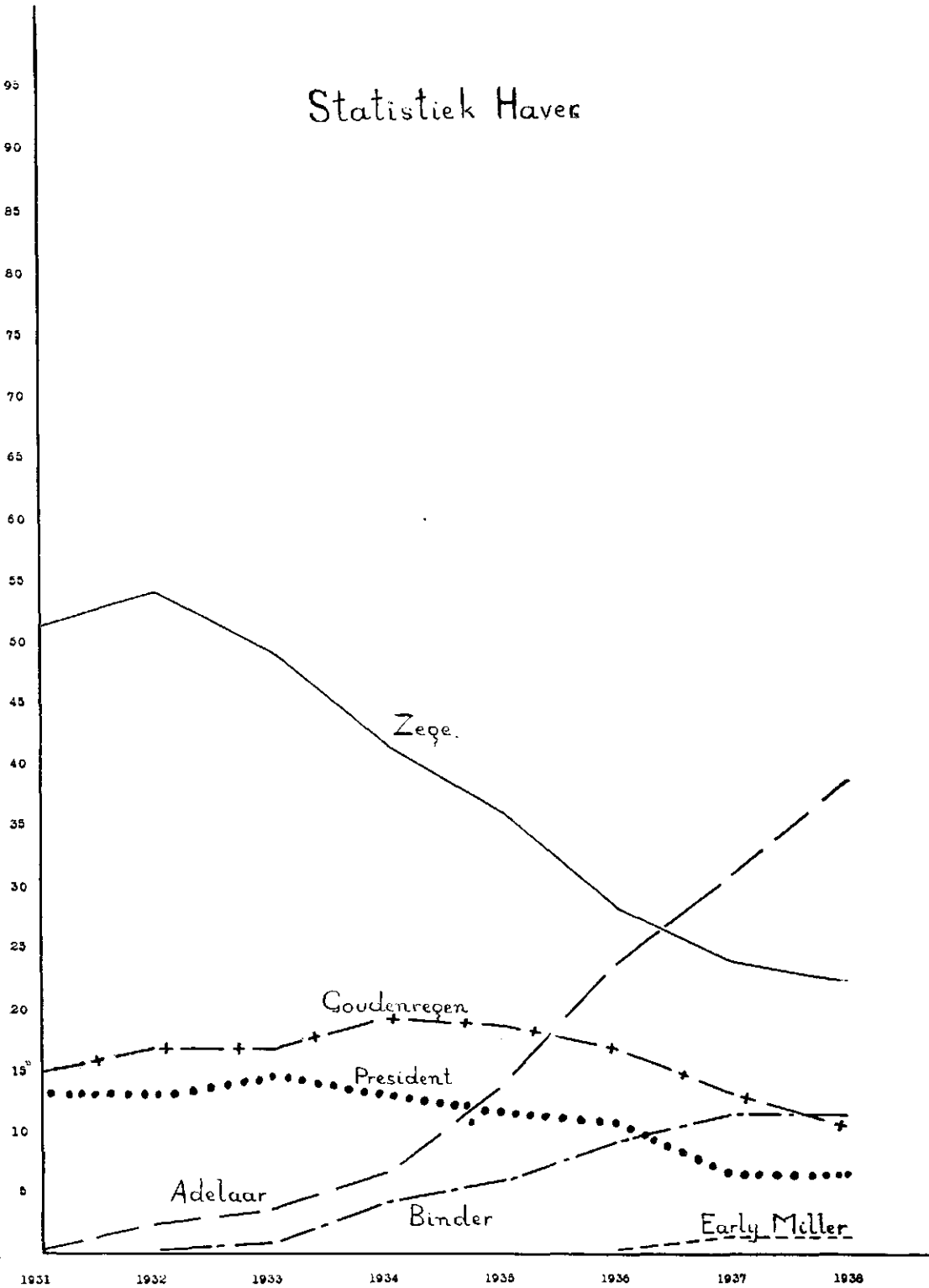

Fig. 1. Graphiek haverrassen 1931—1938 voor Nederland

% van 3 Zomergerstrassen.

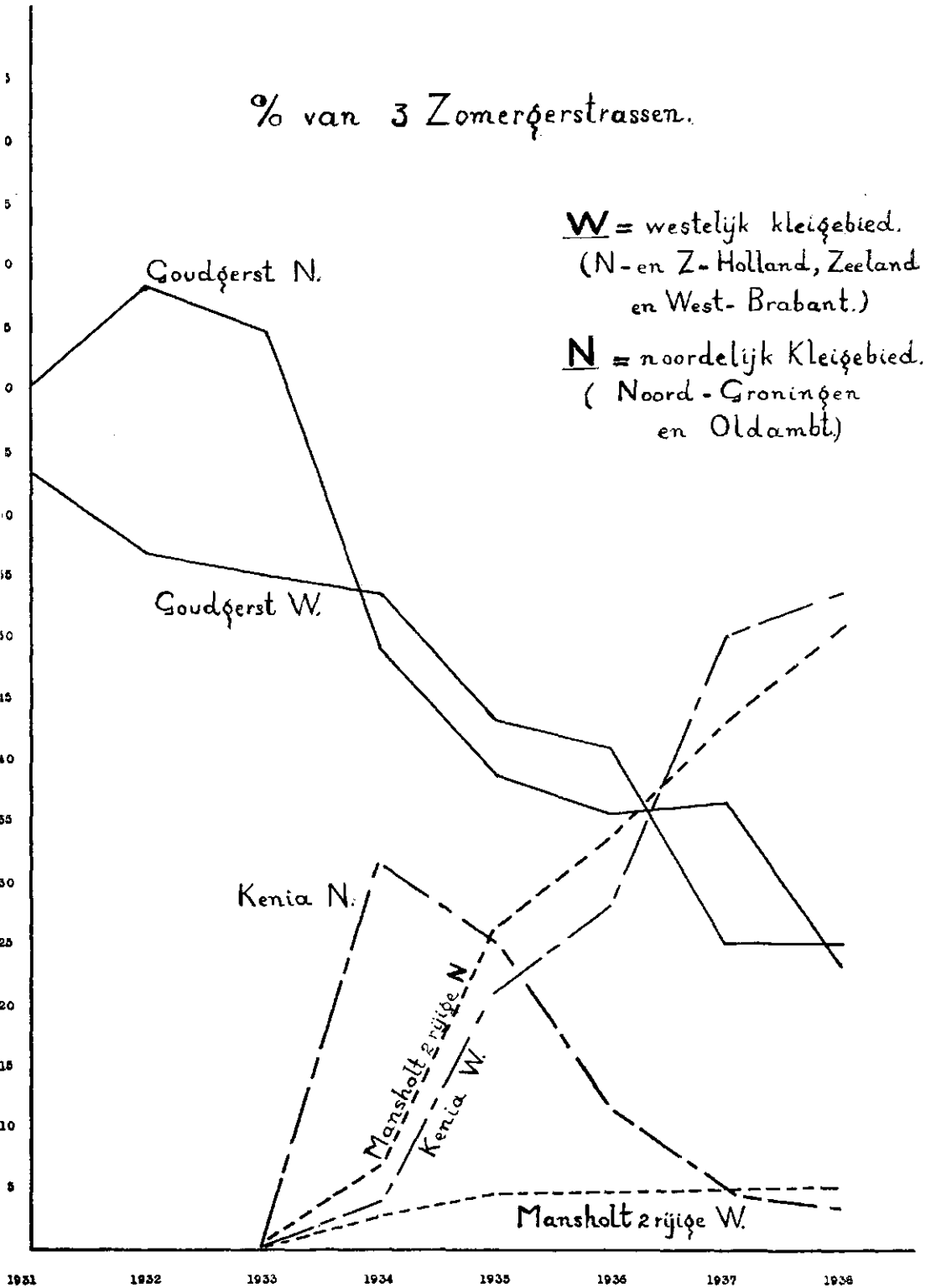

Fig. 2. Graphiek Goudgerst, Kenia en Mansholt's tweerijige in de jaren 1931—1938 voor het westelijk en noordelijk kleigebied.

oordeel van de praktijk over de beschikbare rassen naar voren brengt. Bovendien geeft de rassenstatistiek een inzicht in het aandeel der verschillende kweekers in het Nederlandsche rassensortiment, evenals in de oppervlakte, die de Nederlandsche en buitenlandsche rassen in ons sortiment innemen.

In de eerste rassenlijst kwamen geen rassen voor van mais, vlas, uien, suikerbieten, koolrapen, wortelen, stoppel- en zomerknollen, voederkool of grassen, terwijl voor meerdere andere gewassen het aantal rassen zeer klein was in vergelijking met dat in de 15e rassenlijst; bijv. was dit het geval met de aardappelryassen, de voederbieten en de andere voedergewassen, zoo uit onderstaand overzicht moge blijken.

Tabellarische samenvatting van het aantal rassen.

	1e rassenlijst (1924)					15e rassenlijst (1939)							
	L	A	B	Tot.	Ned.	L	A	B	N	O	Tot.	Ned.	D
Wintertarwe . . .	—	6	7	13	10	—	3	11	8	—	22	6	23
Zomertarwe . . .	—	1	—	1	1	—	1	2	1	—	4	2	4
Wintergerst . . .	—	3	2	5	5	1	3	1	—	—	5	4	2
Zomergerst . . .	—	3	2	5	1	—	3	4	1	—	8	2	7
Rogge	—	2	2	4	—	2	2	1	3	—	8	3	4
Haver	1	5	4	10	4	1	5	1	2	2	11	3	18
Mais	—	—	—	—	—	3	—	6	7	—	16	5	5
Erwten	—	3	2	5	5	3	5	2	2	—	12	12	6
Veldboonen . . .	3	1	1	5	5	2	3	—	3	—	8	7	4
Bruine en witte boonen	—	—	1	1	1	1	2	1	1	—	5	5	4
Vlas	—	—	—	—	—	1	2	2	1	—	6	3	10
Handelsgewassen	—	2	4	6	6	3	6	1	—	—	10	10	7
Uien	—	—	—	—	—	3	2	4	1	—	10	10	8
Aardappels . . .	—	7	3	10	8	—	11	17	12	15	55	36	29
Suikerbieten . . .	—	—	—	—	—	—	3	2	2	—	7	1	2
Voederbieten . .	—	3	—	3	—	1	4	9	10	—	24	17	30
Koolrapen	—	—	—	—	—	—	2	2	3	—	7	5	1
Wortelen	—	—	—	—	—	5	—	5	3	—	13	12	7
Stoppelknollen .	—	—	—	—	—	2	1	3	5	—	11	8	15
Voederkool . . .	—	—	—	—	—	1	—	8	3	—	12	7	9
Andere voeder- gewassen	2	—	—	2	2	45	1	—	27	—	73	18	4
Grassen	—	—	—	—	—	7	1	7	11	—	26	19	—
Totaal	6	36	28	70	48	81	60	89	106	17	353	195	199

Verder valt het op, dat in de eerste rassenlijst de rubriek N (nieuwe rassen) nog niet voorkwam, evenmin de rubriek O (onbeschreven), terwijl uit den aard der zaak eerst in de 2e rassenlijst sprake kon zijn van de rubriek D (afgevoerde rassen).

Het zou mij te ver voeren voorspellingen te doen omtrent het totaal aantal rassen in toekomstige rassenlijsten, doch alles wijst er op, dat zoo

ongeveer een maximum bereikt is. Gaarne zou ik echter wenschen dat de rubriek Nederlandsche rassen zou toenemen ten koste van de buitenland-sche rassen.

Het afvoeren van rassen zal ongetwijfeld steeds doorgaan, zoodat het aantal rassen op deze lijst steeds grooter zal worden. Vermoedelijk komt er een evenwicht tusschen het aantal nieuw op te nemen rassen en de af te voeren rassen, die plaats dienen te maken voor de nieuwe.

Beknopt overzicht van de ontwikkeling en groei van de rassenlijst voor landbouwgewassen.

- 1e (1924) De eerste rassenlijst werd op 1 September 1924 als stencil verspreid. Geen indeeling nog naar de gewassen, wel een hoofdindeeling in **A** (aanbevelenswaardige) en **B** (beproe-venswaardige) rassen.
- 2e (1925) De rassenlijst werd als een boekje van 38 blz. gratis ver-spreid. Behalve de genoemde rubrieken **A** en **B**, thans ook de rubrieken **C** (nieuwe) en **D** (afgevoerde) rassen. De namen van door het I. v. P. geregistreeerde rassen met vette letters gedrukt. De vlasrassen in de rassenlijst opgenomen.
- 3e (1926) Al naar de belangrijkheid der rassen werden groote of kleine letters gebruikt. De geregistreeerde rassen met -R- aangege-ven. Inhoudsopgave opgenomen.
- 4e (1927) Enkele grassen in de rassenlijst genoemd.
- 5e (1928) Ook de uienrassen in de rassenlijst.
- 6e (1929) Voor het eerst de rassenlijst tegen betaling (f 0.10) ver-krijgbaar gesteld.
Het molenteeken \blacktriangle ingevoerd voor de rassen, waarvan het origineel zaaidzaad of pootgoed onder toezicht van het Cen-traal Comité stond.
Een afstammingslijst samengesteld.
Vette letters voor de beschrijving der belangrijkste rassen.
Cijfertabellen voor het eerst als aanhangsel achter in de rassenlijst opgenomen.
Mais- en koolraap-rassen in de rassenlijst.
- 7e (1930) Supplement hoofdstuk grassen.
- 8e (1931) Hoofdstuk rassenstatistiek toegevoegd.
Hoofdstuk grassen en hoofdstuk suikerbietrassen.
- 9e (1932) Bij elk ras de afstamming genoemd. De rassenlijst voor het eerst ingedeeld naar de gewassen, waarbij voor elk gewas **A**, **B** en **N** rassen onderscheiden werden. Inhoudsopgave ver-viel.
Hoofdstukken stoppelknollen, wortelen en voederkool opge-nomen.
- 10e (1934) De rassenlijst verscheen evenals in volgende jaren in Januari. Aan elk hoofdstuk de afgevoerde rassen toegevoegd.
Voor het eerst een Engelsch resumé voor de voor het buiten-land bestemde rassenlijsten.

- 11e (1935) De aardappelrassen onderverdeeld in vroege, consumptie, fabrieks en exportrassen.
Een Fransch resumé samengesteld.
- 12e (1936) Het hoofdstuk aardappels van een naamlijst voorzien.
Kwartierstaten toegevoegd om een overzicht van de verwantschap te geven.
Oogstwaarde tabellen voor het eerst opgenomen.
Behalve de reeds eerder genoemde rubrieken thans ook E (export) en O (onbeschreven) rassen onderscheiden.
- 13e (1937) Voor het eerst overzichtstabellen van de verschuivingen in het rassensortiment.
- 14e (1938) Het hoofdstuk voederbieten gehavend als gevolg van moeilijkheden op keuringsgebied.
- 15e (1939) Hoofdstuk voedergewassen gemoderniseerd. Hoofdstuk voederbieten in eere hersteld.
Behalve het bekende \triangle teeken (voor rassen, waarvan de teelt van origineel zaaizaad of pootgoed onder toezicht van den N.A.K. staat), thans ook ingevoerd de teekens \square (handelszaden op naam) en G A (Graszaadassociatie).
Aan het hoofdstuk aardappels werd een tabel toegevoegd van de drogestofopbrengst der aardappelrassen.
Losse stevige bandjes zonder jaartal beschikbaar gesteld.
Een Engelsch, een Fransch of een Duitsch resumé toegevoegd aan de voor het buitenland bestemde rassenlijsten.

Het bovenstaande overzicht demonstreert op overtuigende wijze, dat de rassenlijst is gegroeid van een in het klein begonnen gestencilde mededeeling van het I. v. P. tot een steeds omvangrijker wordend handboekje, waarvan de 15e uitgave 232 blz. telde en de oplage 12000 exemplaren bedroeg. Met recht kan worden vastgesteld, dat de rassenlijst zich een weg heeft gebaad en een onmisbare vraagbaak is geworden voor degenen, die in de rassenkeuze belangstellen. In de eerste plaats geldt dit voor degenen, die voorlichting geven omtrent de rassenkeuze en voor de deelnemers aan de keuring van gewassen, maar in niet mindere mate voor iederen landbouwer, omdat de rassenlijst de uitkomsten der proefvelden en de practijk-ervaringen van geheel Nederland belichaamt. De 16e rassenlijst, waarin de nieuwste gegevens zijn verwerkt, zal in Januari 1940 verschijnen. De prijs is bepaald op 35 cent. Ongetwijfeld zouden de plaatselijke landbouwverenigingen een nuttig werk doen, indien deze actief medewerkten aan de verspreiding van de jaarlijks verschijnende rassenlijst.

Summary

THE LIST OF RACES FOR AGRICULTURAL CROPS. (SURVEY 1924 – 1939)

The publication of the list of varieties by the State Institute for Plantbreeding, Wageningen, Holland, has started in 1924. From a small stencilled communication, it has grown out to a manual, of which the 15 th edition (1939) contained 232 pages.

The list gives a description of the prominent varieties of practically all agricultural crops grown in Holland. On page 12 of present publication a tabular survey is given of the number of varieties described in the first and the 15th edition. It appears that the total number of races in the first list amounted to 70 (including 48 Dutch ones), whereas these figures for the 15th list of races are 353 and 195 respectively. In the said table the races of the following agricultural crops are mentioned: winter wheat, spring wheat, winter barley, spring barley, rye, oats, maize, peas, field beans, Phaseolus beans, flax, commercial seeds (canary seed, colza, caraway, musterd, moonseed), onions, potatoes, sugar beets, mangels, swedes, carrots, turnips, kale, leguminous and other fodder crops and grasses.

It is essential that this list does not only contain descriptions of all agricultural breeds (stating the name of the breeder and the address where original seed can be obtained) as well as tables, in which the most important characteristics are given comparatively in figures, tables enabling us to compare yield and price of different races with a standard race (in case of potatoes a tabular view is given of the percentage dry weight of potatoes), statistics of races with data on the acreage of each variety, but above all that the races are classed in succession of their importance for practice. This has indeed made the list of races a guide for the best races and selections available for the farmers. In addition it serves as a basis for the inspection of seed crops by the N. A. K. which judges and certifies only seed of races, mentioned in this list. Further the importation of seeds and plants is only allowed for races mentioned in the list of races.

The list of races, a new edition of which appears every year in January, constitutes an important link in the commercial distribution of seeds in the Netherlands, because it embodies the results of the experimental fields and the experiences in practice of the whole of Holland. The list, supported by the N. A. K., the agricultural teachers and the common sense of farmers and seed dealers, makes it possible to promote a valuable race in a minimum of time and to discard those which are not or no longer recommendable. It gives at the same time protection to the bonafide Dutch and foreign breeders and avoids the promoting of novelties by the way of advertising.

To the copies destined for abroad a summary is added.

Wageningen, 8 December 1939.

Dr H. DE HAAN.